

H.O. Lange-Prisen 2011 til Mogens Herman Hansen

Prismotivering

af professor, dr. phil. Ole Thyssen,
Copenhagen Business School

Kære Mogens, kære tilhørere

Gode forfattere kendes af flere mennesker end de selv kender, og deres læsere kender dem, anonymt, som en art gode venner, de engang imellem får et brev fra, måske på mange hundrede sider. Hvem brevskriververen er, ved de måske ikke, bortset fra navnet, og måske ønsker de slet ikke at vide det. Brevskriververen er den person, som har skrevet brevet, ikke mere, ligesom vi kun kender malerne af de pragtfulde hulemalerier fra deres værker.

Selv om jeg ikke kender dig personligt, vil jeg alligevel sige ”kære Mogens”. Det sker ikke for at trænge mig ind på livet af dig, men for at vise min taknemlighed. Jeg har læst og brugt mange af dine værker – ikke dem alle! – og jeg er blevet klogere af dem. Du har gennem mere end en menneskealder sat dig selv – og os andre – ind i demokratiets ophav i den græske *polis* og dets senere historie. Det antikke Grækenland er din hjemmebane. Her bevæger du dig med søvngængeragtig sikkerhed, og her kan du tekster og diskussioner på fingerspidserne, så du bogstaveligt talt kan øse af din viden og vende op og ned på fordomme – at det f.eks. var

slaverne, ikke kvinderne, som gjorde det muligt for de græske borgere at leve i lediggang, eller at den græske *polis* var et altgennemtrængende politisk system, som forenede offentlig og privat.

Men du er ikke stoppet med den antikke *polis*. Med den som udgangspunkt har du fulgt flere spor frem mod nutiden. Dels spørgsmålet om *staten* – var *polis* en stat, hvornår kan vi tale om en moderne stat, og hvad betyder opdelingen i stat og samfund?¹ Og dels spørgsmålet om *demokratiet*. Hvad kendetegner det antikke demokrati, og hvordan har demokratiet udviklet sig i de efterfølgende 2½ tusinde år, inklusive pausen på mere end to tusinde år, hvor demokratiet var én af traditionens tre styreformers, som rutinemæssigt blev afvist som en umulig og skadelig idé? Helt op i 1800-tallet var demokrati et skældsord. Først fordi ”demokrati” blev sat lig med ”direkte demokrati” og kaos, når alle ville bestemme i kor, og dernæst fordi demokrati i dets repræsentative form betød splittelse, skønt ”folket” var enhed. Rousseau brød sig som bekendt ikke om fraktioner. Så folkestyre var ikke det samme som demokrati, og som du siger, var demokratiet ”foragtet af filosofferne, frygtet af fyrsterne og skrottet af statsmændene”.² Først i 1800-tallet og egentlig først i 1900-tallet blev demokratiet stuerent. Det skete ved at omfortolke begrebet, så det direkte demokrati blev opgivet og det repræsentative demokrati gjort til grundform.

Titlen på én af dine bøger er *Det athenske demokrati – og vores*. Her gør du omhyggeligt rede for *polis*' institutioner,

men du gør mere. Du sammenligner og vurderer og spørger, om vi kan lære noget af det græske demokrati eller om det er uhjælpelig fortid. Det sker ikke for at genoplive det græske demokrati.³ Det lader sig ikke gøre, fordi der er sket en række forskydninger. Demokratiet har bevæget sig

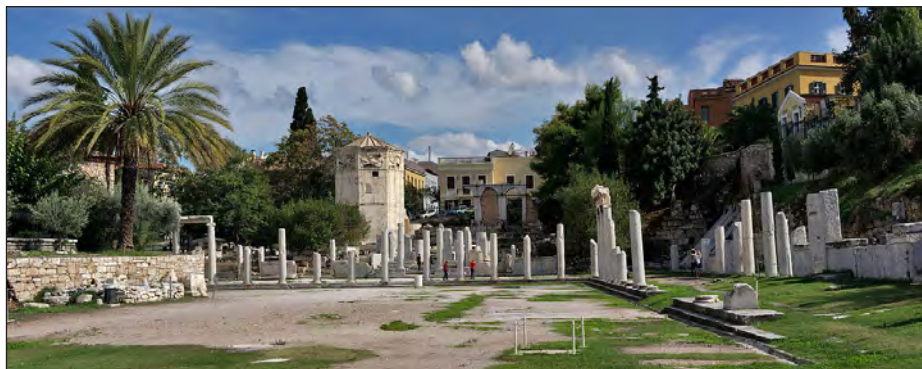
- fra direkte demokrati til repræsentativt demokrati
- fra folkeforsamling til parlament
- fra lodtrækning til valg
- fra rotation mellem borgere til bureaukrati med embedsmænd, og
- fra daglig aktiv deltagelse til stemmeafgivning med års mellemrum.

Tiden kan ikke skrues tilbage. Men der er noget i *polis*, som fascinerer dig og som du savner i det moderne demokrati, fremfor alt den aktive borger, det stærke politiske engagement og ideen om, at en borger har pligt til at tage del i *res publica*, de offentlige sager. Selv om du normalt holder en akademisk distance, hopper der engang

imellem en moralsk finke fra panden.

I din bog om republikanismen taler du om den ”fremherskende mig-mig-mig mentalitet”,⁴ som var fraværende hos antikkens filosoffer, selv om deres tale om almenvel, borgerdyd og patriotisme måske kun var idealer, der blev stillet op mod en helt anderledes virkelighed. Du er ikke tilfreds med det liberale individ og vil gerne have ”individet” og hans ejendom suppleret med ”borgeren” og hans dyder.

Men giver det mening at genoplive de besværlige ord – almenvel, borgerdyd, patriotisme? Du stiller spørgsmålet, og du har gjort dig den ulejlighed at undersøge, om det er muligt at genopfinde eller tilnærme sig det direkte demokrati i elektronisk form. Du har endda rejst til Schweiz for at følge, hvordan det direkte demokrati fungerer i praksis, og du har fået den sidegevinst, at de schweiziske erfaringer har kastet lys over dunkle steder i de gamle græske tekster: Man behøver ikke at tælle hver eneste finger i en afstemning blandt 6000 borgere, men kan nøjes med et skøn

Agoraen, her i Athen, var et åbent samlingssted i græske bystater. Fra begyndelsen brugt til militære formål eller til bekendtgørelser fra kongen eller rådet. Senere også anvendt som markedsplads med købmændenes stader i kolonaderne. Foto: Andreas Trepte, www.photo-natur.de

over, hvor mange oprakte hænder der stemmer ja eller nej. Og så har du vist en mere end almindelig interesse for den moderne republikanisme, som kritiserer det liberale demokrati og dets fokus på det enkelte individ, dets rettigheder og dets private gøremål.

I din store bog om *Demokrati som styreform og som ideologi* har du sluppet udgangspunktet i antikken. Her går du direkte i clinch med spørgsmålet om, hvad demokrati er. *Demokrati som styreform og som ideologi* forholder sig til din bog om det athenske demokrati som J.R.R. Tolkiens *Hobitten* forholder sig til hans store trebindsværk om *Ringenes herre*. Bogen sammenfatter og formidler dine mange års arbejde med demokratiet, og at resultatet er vellykket, kan ses af at du i dag modtager Det Kongelige Biblioteks og Gads Fonds forskningsformidlingspris H.O. Lange-Prisen for 2011. Det var en lang sætning, men det hele måtte med. Tillykke med prisen, tillykke med bogen, og tillykke til os, som har fået chancen for at få indblik i demokratiets historie, varianter og problemer.

Demokrati som styreform og som ideologi har en lykkelig balance mellem lærdom og tilgængelighed. Den er en synlig krone på mange års fokuseret forskning. Dit udgangspunkt var klassisk filologi og historie, hvor du hurtigt zoomede ind på det politiske system i den græske *polis*. Det emne har du studeret og undervist i, og ikke blot i Danmark. Du har været velkommen mange steder i verden som gæsteforsør, som oplægsholder til konferencer,

Phyx er en bøj i Athen, vest for Akropolis. Her mødtes den athenske folkeforsamling 40 gange om året for at drøfte statens anliggender og tage beslutninger – ved håndsoprækning – , og på de flade sten er der blevet talt af Perikles, Aristides og Alkibiades. Og her holdt Demosthenes sine flammende taler mod Philip af Makedonien. Folkeforsamlingerne fandt sted hér ca. 508 - 330 f.v.t. Tidligere blev folkeforsamlingerne afholdt på agoraen. Fotoet viser trappen til talerstolen. Foto fra 2. halvdel af 19. århundrede, Cornell University Library.

og som forfatter til bøger på mange sprog. Hertil kommer, at du i tolv år var leder af *Copenhagen Polis Centre*. Du er akademiker af den lærde type, grundigt belæst og en kender af mange sprog, så du uden at ryste på hånden citerer både på græsk og latin, selvfølgelig uden oversættelse. Man har vel et niveau. Kravet om, at forskning må være en global affære, har du til fulde indløst.

Så den akademiske side af sagen er i orden. Men lærdom omsættes ikke uden videre til tilgængelighed, og selv når universiteternes afhandlinger udgives med besked om at gøre teksten alment tilgængelig, er det svært at slippe det tunge sprog, at *kill the darlings* og at nedtone de langstrakte pointer og den rå polemik mod kolleger med svag dømmekraft. Ikke alle magter at gå

direkte til sagen og skrue ned for det lærde blus. Men det er præcist hvad du har gjort i *Demokrati som styreform og som ideologi*, og det er ganske enkelt imponerende at se, hvor ubesværet det sker. I kapitler på omkring 15 sider endevendes alle demokratiets ord uden at læseren belastes med akademisk fedtspil og skrækindjagende mandarinsprog. Bogen kan ikke blot glæde de kolleger, som kan læse mellem linjerne og følge den akademiske undertekst, men også alle dem, der har brug for god lektiehjælp, når de skal beskæftige sig med demokratiet. For dem, som vil vide endnu mere, er der henvisninger i rigelig mængde, sådan som der altid er i dine bøger – hundredvis af noter og mange sider med litteratur. Du er en flittig mand, og du skriver med det, som Thorkild Bjørnvig engang kaldte for et ”tilbageholdt overskud”.

Du starter med at bemærke, at mens demokrati op til slutningen af 1800-tallet var en styreform blandt andre, med nogle fordele og mange ulemper, blev det i 1900-tallet moraliseret som den *rigtige* styreform.⁵ Andre styreformer var i hvert fald tilbagestående og formentlig også perverse. Tidligere tog den vestlige verden på korstog i religionens og civilisationens navn. Nu sker det i demokratiets navn, så demokrati er blevet en ideologi – en trossag hinsides diskussion. På den baggrund påtager du dig dels at give en oversigt over demokratiets historie og ord, dels at teste hvad det egentlig er værd. For demokratiet er en sækfuld af dilemmaer. Du vil, som du siger, ”sætte demokratiet i perspektiv”.⁶ I den monolit, som vi kalder demokrati

og lader som om står i ental, indsætter du sprækker og knaster og nuancer, så vi igen kan diskutere seriøst, hvad demokrati er. Det kræver, at der er alternativer, og dem forsyner du os så rigeligt med, historisk og aktuelt.

En af de mange styrker ved *Demokrati som styreform og som livsformer*, er at den ikke tager demokratiske hurra-ord for givet, men går helt ind på livet af dem. Hvorfor er afstemning bedre end ekspert-afgørelser? Kan man overhovedet overlade komplicerede spørgsmål til hvad der siden antikken er blevet kaldt for ”den blinde folkevilje”, altså til borgere uden faktisk indsigt og politisk erfaring? Er det i øvrigt muligt – og ønskeligt – at genskabe det direkte demokrati ad elektronisk vej? Hvert eneste af bogens mange kapitler brækker selvfølgeligheder op og udsætter dem for en *brainstorm*. Hvad er forholdet mellem frihed og lighed? Demokratiet og EU? Globalisering? Suveræniteten? Markedet? Menneskerettigheder? Og hvad betyder den offentlige mening?

Hvis man tror, at demokrati er i ental, lærer man hurtigt at tro om igen. Der er et helt staudebed af demokratier. Foruden det liberale demokrati, som sætter individet og dets frihed i centrum og som skelner hårdt mellem stat og samfund, behandler du det konstitutionelle, det deliberative og det republikanske – hvortil kommer det direkte demokrati, som er demokratiets stamfader og idealtipe, men som ikke længere har sin gang på jorden.

Eller har det alligevel i kraft af elektroniske medier? Du har formentlig

ret i, at hvis der åbnes for den mulighed, at alle borgere løbende kan træffe bindende politiske beslutninger gennem elektroniske folkeafstemninger, ville diskussionen om fordele og ulemper ved demokratiet hurtigt blusse op igen. Mange betragter, ejendommeligt nok, folkeafstemninger som demokratiets værste fjende, sådan som vi netop har set det med det europæiske raseri over den græske ministerpræsident Papandreus' forslag om en græsk folkeafstemning om krisepakken. Ligesom kongen engang blev betragtet som repræsentant for folket, så folkestyre var kongestyre, ses parlamentet nu som det rette forum for at afgøre, hvad "folket" egentlig vil, måske uden at vide det. For parlamentet er normalt ude af trit med befolkningen. Spinoza hævdede, at ethvert styre, uanset form, altid vil være et elitestyre.

De forskellige slags demokrati sætter deres accent forskelligt. Selv om du forsøger at være neutral og at dele sol og vind lige, så har du dine kæpheste. Du er ikke det, som Freud engang kaldte for *ein passionierter Steckenpferdreiter*. Du er forsker, ikke politiker. Men du er kritisk over for det liberale demokrati, som

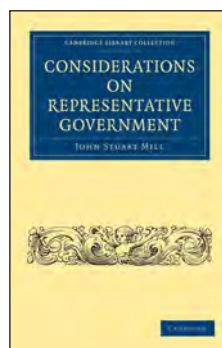
- sætter individet i stedet for statsborgeren,
- inviterer til politisk passivitet,
- reducerer den demokratiske samtale til skuespil for galleriet,
- dyrker den negative frihed,
- udhuler fællesskabet og
- lægger staten for had og samtidig forsøger at malke den.

Det kan gerne være, at demokratiet er den mindst ringe styreform. Men det

er ikke perfekt, og både rig og fattig har øjnene stift rettet mod egen fordel, når de kæmper for rigdom og velfærd, så ideen om et "folk", og hermed et folkestyre, går i råd. Demokratiet bliver interessernes slagmark mere end folkets fællesskab.

Et klassisk demokratisk problem er flertalstyranni, der i antikken viste sig som en frygt for, at de fattige skulle plyndre de rige. Samme frygt findes i den moderne liberalisme, hvad der fik John Stuart Mill til at foreslå, at de veluddannede – altså de fornuftige, ikke de rige!

– skulle have *two or more votes*,⁷ så de fattiges talmæssige overvægt kunne kompenseres, og frygten kan spores i vore dages dilemma om "velfærd eller skattelettelse".

John Stuart Mill's bog udkom i London 1861.

Demokratiet bliver en formel procedure, hvor man afgiver sin stemme og altså bliver stum, mens partierne bliver interesseorganisationer, der slås for økonomiske fordele til deres særlige segment.

Her vil jeg følge tre sammenhængende temaer, som går igen i dine bøger. For det første den vigtige forskel mellem den antikke og den moderne idé om frihed, for det andet det republikanske demokrati og for det tredje kritikken af opdelingen i den lovgivende, den udøvende og den dømmende magt – en opdeling, som

siden Montesquieu næsten har været identisk med demokrati. Og her vil jeg så slutte den måske lidt for intime du-form og gå over til den mere neutrale tredje person.

Antik og moderne frihed

I 2005 udgav Mogens Herman Hansen en tekstsamling om det moderne demokratis kilder.⁸ Her indtager Benjamin Constant en vigtig plads. Constant var én af de mange europæiske intellektuelle, der så med sympati på Den franske Revolutions opgør med adelsprivilegier og enevælde, men som blev grundigt forskrækket over, hvordan borgerstyret udartede under Rædselsperioden fra 1793-94 – eller måske 1794-95? Mogens Herman Hansen skriver begge dele og er altså ikke ufejlbarlig.

Constant skelner mellem antik og moderne frihed. Det antikke samfund, siger han, krævede ”individets komplette underkastelse under fællesskabets myndighed” (s. 68), og staten kunne blande sig i alle private forhold. Som i Sparta var der ingen opdeling mellem

Benjamin Constant (1767-1830), fransk politiker og forfatter af schweizisk oprindelse, som fra 1796 til sin død gjorde sig gældende i fransk politik, først som medlem af Tribunatet under Bonaparte, derefter som forfatter til forfatningen af 1815 og medlem af Statsrådet i De 100 Dage, og endelig som oppositionsfører og medlem af Deputeretkammeret fra 1819-30. Constant prægede også den politiske tænkning på venstreflojen som forfatter til De l'Esprit de conquête et de l'usurpation (1814, Om erobringens ånd og om usurpation), rettet mod Napoleon, og Principes de politique (1815, Politiske principper), om frihedsrettigheder som individuel frihed, ejendomsret, trosfrihed og trykkefrihed.

stat og samfund. Til gengæld havde borgerne direkte indflydelse på statens styre og brugte meget af deres tid på hvad Constant kalder for ”politisk acabadabra” (s. 73). Der var en positiv frihed *til* politisk medbestemmelse, men ingen negativ frihed *fra* politisk bestemmelse over alle livets forhold. En vigtig undtagelse var Athen, der gav borgerne frihed til at leve som de ville, samtidig med at det forventedes, at de var politisk aktive. Constant gør Athen til en undtagelse, mens Mogens Herman Hansen omhyggeligt viser, at det snarere var Sparta, som var undtagelsen.

Den moderne frihed er af en anden art. Her har borgerne politiske friheder, men ingen direkte politisk indflydelse. Den er delegeret ud til en politisk elite, som nok er valgt af borgerne og udøver sin magt i deres navn, men hvor den enkelte borger ikke forventes at tage direkte del i styret og ikke får politisk erfaring. Borgernes interesser er private – det som Tocqueville nedladende kaldte for deres ”små og vulgære adspredelser”⁹

– og de ser politik som et interessespil om økonomisk fordeling.

Den individuelle frihed er hvad Constant kalder for den ”ægte moderne frihed” (s. 84), som ikke må ofres for at skabe ”politisk frihed” (s. 81). Den er også pengenes frihed, som politikken ikke kan knægte. Næsten som en tidlig marxistisk tese, eller som en kommentar til vore dages finanskrise, skriver han, at ”hvis man [ø: som politiker] vil vinde rigdommens gunst, må man tjene den; den vil sejre” (s. 87).

Derfor forsvare Constant det repræsentative demokrati med dets individuelle rettigheder, dets opdeling i stat og samfund, og dets besættelse af ejendom og rigdom. Opdelingen i positiv og negativ frihed blev genoptaget af Isaiah Berlin, som gør den positive frihed til kollektivismens kongevej til ufrihed, mens den negative frihed er den ægte og individuelle frihed.

Her gør Mogens Herman Hansen to ting. Dels viser han, at den positive og den negative frihed ikke, som Berlin hævder, strider mod hinanden. Det antikke Athen viser, at de faktisk kan være én og samme ting – politisk medbestemmelse som betingelse for personlig frihed. For Berlin har misforstået den positive frihed og gør den til *selvbestemmelse*, skønt den rettelig handler om politisk *medbestemmelse*. Og dels foretager Mogens Herman Hansen en drejning og ser på bagsiden af den moderne frihed og dens institution, det liberale demokrati. Når det fristiller individet, forsømmer det fællesskabet. Uden at ville vende tilbage til en klosterstat som Sparta, der opgiver ”både den

nøjsomme og den yppige frihed” (Ernst Bloch), undersøger Mogens Herman Hansen om der kan findes en mellemsvej mellem den antikke frihed, som kvæler individet, og den moderne frihed, som udhuler fællesskabet.

Det republikanske demokrati

En mulig kandidat er det republikanske demokrati, som Mogens Herman Hansen diskuterer grundigt i *Demokrati som styreform og som ideologi* og som han har helliget en hel bog fra 2007, *Den moderne republikanisme og dens kritik af det liberale demokrati*.

Det republikanske demokrati sætter friheden i centrum, men ved også, at mennesker, som lever sammen i samfund, uundgåeligt blander sig i hinandens forhold. Frihed kan ikke betyde ikke-indblanding, men må være frihed fra *vilkaarlig* indblanding. Derfor er demokrati nødvendigt, så borgerne kan få indflydelse på, hvilken indblanding som er legitim. I stedet for individet sætter republikanismen borgeren i centrum og søger at genoplive ord som almenvel, borgerdyd og patriotisme. En borger har ikke blot rettigheder, men også pligter. Hvis ikke demokratiet bunder i en fælles loyalitet, som også er loyalitet mod forfatningen og staten, er der ikke meget håb om, at et multikulturelt samfund kan overleve. Moderne stater er ramme ikke blot for én, men for mange livsformer, og skal de ikke forfalde til fragmenter i stadig konflikt, må demokratiet være mere end en formel juridisk skal. Det må basere sig på hvad John Rawls kalder for *overlapping consensus* – en fælles platform, som alle

er enige om at understøtte og forsvare, skønt de ellers er uenige. Forfatningen må have sin egen kraft til at motivere og altså tæmme den uhæmmede kamp om privat fordel.

Her forsvarer Mogens Herman Hansen Rousseaus berygtede idé om en *volonté générale*, som tvinger individet til at være frit. Hvis vi lever i et fællesskab og hvis fællesskab er en betingelse for frihed, så må de mennesker, som undrager sig fællesskabet og dets pligter, f.eks. ved at bryde loven eller tilsidesætte almene hensyn, tvinges til at være frie.

Republikanismen kan, historisk, spores tilbage til Grækenland og til Rom før kejsertiden. Mogens Herman Hansen følger den republikanske linje, som starter med Aristoteles' beskrivelse af den aktive borger, som både ”styrer og bliver styret” og som ser det som et mål i sig selv at tage del statsarbejdet. Efter Aristoteles er der en kongerække af filosoffer, som strækker sig fra Cicero over Machiavelli og Harrington og frem til 1700-tallet, hvor de store republikker opstod: USA og Frankrig.

En central figur er Machiavelli, der ikke blot gav onde, men gode råd til fyrsten. Han gik også ind for et aktivt borgerskab, hvor rigdom spiller en mindre rolle end ære og loyalitet, og hvor hver borger er parat til at sætte hensyn til sig selv lavere end hensyn til det almene vel. Et godt samfund afhænger af borgernes kvalitet. De skal ikke blot være lydige, men også loyale, så de er villige til at forsvare staten. Kun loyale borgere er gode soldater, mens lejede hære er illoyale og til fals.

Niccolò Machiavelli (1469-1527) var en florentinsk forfatter, filosof, historiker og politiker. Han er først og fremmest kendt for det politiske skrift Fyrsten, udgivet efter hans død. Maleri af Santi di Tito; Machiavelli er klædt i sit embedstøj som sekretær i den florentinske administration.

Selv om ikke alle kan være politikere, kan den almindelige befolkning bidrage til republikken gennem værnepligt.

Når Machiavelli er interessant, skyldes det, at han markerer et ”moment”, som den engelske historiker J.G.A. Pocock udtrykker det, hvor Europa kunne være slået ind på det patriotiske spor.¹⁰ Nu blev det i stedet liberalismen som sejrede, og hermed individet, rettigheden og ejendommen.

Mogens Herman Hansen refererer loyalt den nye fortolkning af Machiavelli, som ikke blot er rådgiver, men også republikaner. Blot forekommer Machiavelli mig ikke at være det mest oplagte bud på en god *companion* for sagen. Han er besat af krig, han er en politisk kyniker, og hans republikanske ånd er en nostalgisk fantasi om det

gode gamle Rom efter kongedømmet og før den store skurk, Cæsar, afskaffede republikken. Hans første råd til fyrsten ville nok være, at han skal lade som om han arbejder for almenvel og borgerdyd, mens han i det skjulte gør, hvad han skal, for at sikre sin magt. Machiavelli har ingen af de dyder, som ifølge Mogens Herman Hansen kendetegner en republikaner.

Fra Machiavelli går der spegede idéhistoriske tråde, som Pocock har udredet, frem til den amerikanske og franske republik, som begge opstillede en modsætning mellem republik og kongedømme. Siden blev kongerne enten afskaffet eller reduceret til pyntefigurer, så republikanismen fandt en ny modpol, det liberale demokrati. Her er anklagen, at det stærke fokus på individet og den negative frihed ender med at skabe splittelse. Den republikanske grundtanke er, at negativ frihed forudsætter positiv frihed. Frihed er ikke fravær af love, men fravær af vilkårlig magtudøvelse. Derfor går republikanerne ikke ind for direkte demokrati, som tilføjer et element af vilkårlighed, men ønsker folkeviljen filtreret gennem et parlament. Den negative frihed, med dens fokus på rettigheder, må spejle sig i den positive frihed, som har fokus på pligter – borgerdyder. Det handler ikke om solidaritet, men om et patriotisk fællesskab. Og det handler ikke om nationalisme, som er kulturel, men om patriotisme, som er politisk.

Da borgerdyder ikke ligger dybt begravet i menneskets gener, må de aktivt fremmes gennem undervisning. Staten skal ikke blot være en tom og formel

ramme, men være et værdifællesskab. Her knytter Mogens Herman Hansen an til Antikken, til Platon og Aristoteles, som insisterede på, at man ikke fødes som borger, men opdrages til det. Den fuldendte patriot er Sokrates, som ikke ville flygte fra sin dødsdom, fordi han var opdraget af staten, så han ville flygte fra sig selv, hvis han unddrog sig statens love. Mange år senere mente Hegel, i samme ånd, at i et rettsamfund bør en forbryder gå glad til galgen, fordi han ved, at der sker ham hans ret. Tror man ikke på, at denne opdragelse spontant vil finde sted i det anonyme folkedyb, kan man, mindre ambitiøst og som i Storbritannien, forestille sig et nyt fag på skoleskemaet.

Det er svært at tale om borgerdyd, og europæere har ikke så let ved at tale om patriotisme som amerikanere. Det lyder patetisk og vækker minder om den gamle nationalisme, som hærgede Europa i århundreder. Mogens Herman Hansen ved godt, at patriotismen har svært ved at overleve, medmindre den allierer sig med sin sorte skygge, nationalismen. For republikanerne er patriotisme er ikke en universel forfatningspatriotisme, men er lokal og emotionel.

Uden at forpligtige sig, og med akademisk distance, opstiller Mogens Herman Hansen republikanismen som et interessant alternativ til liberalismen. Borgeren kan blive en medborger, der føler det som sin pligt at tage del i politik – og her opgiver Mogens Herman Hansen for en gang skyld den akademiske armslængde og taler om et ”bør”.

Når jeg har opholdt mig ved republikanismen, skyldes det en fornemmelse af, at Mogens Herman Hansen her er mere end blot akademisk engageret. Med sin baggrund i den græske *polis*, som han, næsten bogstaveligt, har hjemme i, ser han med bekymring på det moderne tab af politisk engagement. Han ønsker, at demokratiet skal være en folkesag og undersøger, hvad der skal til for at engagere borgerne. Og han roser republikanismen for at være tolerant, ikke-aggressiv, pluralistisk og have sans for demokratiets skrøbelighed. For øjeblikket genlyder verden af demonstrationer, som kræver ”ægte demokrati” for at dæmme op for finanskapitalens hærgen. Det ville være pragtfuldt, hvis staten ikke blot var en fjende eller et yver at malke, men en værdig genstand for loyalitet, en *res publica*, som alle borgere ønskede at bidrage til, ikke blot som et middel, men som et mål i sig selv.

Min næste fornemmelse er, at selv om republikanismen har fristet Mogens Herman Hansen, så er han endt med at tage afstand. Han har forbehold over for moderne varianter af det republikanske demokrati, som allierer sig med familie, religion og lokalsamfund og som får et konservativt, nostalgisk og utopisk skær. Mogens Herman Hansen er nøgtern nok til at indse, at almenvellet ikke er en entydig størrelse, som kan samle de spredte kræfter. Det er *selv* en kilde til konflikt, en svigefuld størrelse, som enhver kan forme efter sit behag. Men som mange andre aner han, og håber måske på, en renaissance for det statslige fællesskab. Han bekender dog

ikke kulør. Han er, som allerede antydet, forsker, ikke politiker, og overlader det til fremtiden at afklare sagen.

Den tredobbelte magt

Endelig gør Mogens Herman Hansen op med én af demokratiets mest sakrosankte teser: magtens fordeling mellem den lovgivende, den udøvende og den dømmende myndighed.

Som et empirisk faktum konstaterer han først, at adskillelsen ikke fungerer i praksis, hverken i Danmark eller EU. Dernæst argumenterer han for, at adskillelsen ikke *kan* fungere, fordi der altid vil opstå et aristokrati af politiske ledere – en tese som kan spores tilbage til Spinoza. Og endelig viser han, at moderne demokratier *de facto* har udviklet en blandet styreform, hvor en stærk præsident eller statsminister er det royale islæt, mens professionelle embedsmænd og politikere udgør et aristokrati. Også forfatningsdomstole giver magt til jurister uden demokratisk legitimitet. Endelig er befolkningen garant for demokratiet, fordi de kan afsætte magthavere med stemmesedlen i stedet for sværdet.

En moderne statsminister eller præsident fastlægger den politiske kurs, udnævner ministre og kan i Danmark beslutte at udskrive valg. Han eller hun kan gå direkte imod hvad befolkningens flertal ønsker, sådan som vi har set det med Danmarks deltagelse i krigen i Irak i 2003. En befolkning, som er politisk passiv, kan forenkle det politiske verdensbillede ved at orientere sig efter en stærk leder, der som erhvervslivets direktører har royale rettigheder. Sam-

tidig opstår der en politisk klasse af parlamentsmedlemmer, embedsmænd og journalister, der har politik som heltidsbeskæftigelse og derfor har en politisk erfaring og indsigt, som befolkningen slet ikke kan matche. Den reduceres til tilskuere, der betragter politik som sport og måske følger de politiske journalisters underholdende og uforpligtende spilteorier om, hvad der nu ligger bag partiernes politiske initiativer. Så det demokratiske element, befolkningens valg af ledere, ender med at være et valg mellem partier, som appellerer til befolkningen med slogans, *one-liners* og løfter, som alle parter ved er tomme.

Ideen om den blandede styreform går tilbage til Aristoteles. Ved at følge den tråd, og ved at demaskere demokratiet som en pose med blandede bolsjer, håber Mogens Herman Hansen at åbne den gamle diskussion om fordele og ulemper ved de tre klassiske styreform. Det demokrati, vi bekender os til, er ikke rent. Derfor kan det ikke tages for givet. Gør det, ender demokratiet med at have sejret af helvede til.

Også her kan man følge Mogens Herman Hansens ønske om at sætte sig ud over den dogmatik, som har gjort demokrati til en så indlysende sag, at den ikke er diskussion værd. I al politik er der et stærkt ønske om at forenkle. Mogens Herman Hansen går imod strømmen og ønsker at komplicere sa-

gen, så der kan åbnes for en tiltrængt diskussion af, hvad det egentlig er for et demokrati vi, som statsborgere, ønsker. Det er ikke givet. Det er – og her følger han republikanerne – en skrøbelig størrelse, som både skal forsvares og tilpasses til nye tider. Demokratiet er en ”truet livsform”,¹¹ sådan som vi kan se det i den aktuelle kamp mellem finanskapitalen og de demokratiske ledere. Er det finanskapitalen eller demokratiet som styrer?

Afslutning

Mogens Herman Hansen er vores fremmeste ekspert i demokrati, anerkendt også i udlandet. At han ikke var et selvskrevet medlem af regeringens demokrati-udvalg i 2008 er en fejl, der grænser til det uforståelige. Jeg havde lejlighed til at spørge den daværende udenrigsminister, Per Stig Møller, om hvorfor Mogens Herman Hansen manglede på listen. Svaret var, at han havde været på, men var forsvundet igen. Længere end til det uransagelige bureaukrati kunne jeg ikke komme. Nu kan vi i stedet glæde os over, at den lille statskanon har fået en værdig storebror. Det er ganske enkelt en kanon bog Hansen har bedrevet. Samtidig med udgivelsen gik han på pension og holdt sin afskedsforelæsning. Nu får han også sin pris. Og jeg har en stærk mistanke om, at hans *otium* bliver et *negotium*.

Noter

1 Mogens Herman Hansen, *Polis and City-State*, København: Munksgaard, 1998.

2 Mogens Herman Hansen, *Det atbenske demokrati – og vores*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2005, s. 83.

- 3 Mogens Herman Hansen, *Demokrati som styreform og som ideologi*, København: Museum Tusulanums Forlag, 2010, s. 287.
- 4 Mogens Herman Hansen, *Den moderne republikanisme og dens kritik af det liberale demokrati*, København: Det Kongelige Danske Videnskabernes Selskab, 2007, s. 48.
- 5 Mogens Herman Hansen, *Demokrati som styreform og som ideologi*, s. 9.
- 6 Mogens Herman Hansen, *Det athenske demokrati – og vores*, s. 8.
- 7 John Stuart Mill, *Considerations on Representative Government* (1860), New York: Prometheus Books, 1991, s. 183.
- 8 Mogens Herman Hansen, *Kilder til demokratiets historie 1750-2000*, Museum Tusulanums Forlag, 2006.
- 9 Alexis de Tocqueville, *Frihed-lighed*, København: Hasselbalch, 1961, s. 23.
- 10 J.G.A. Pocock, *The Machiavellian Moment*, 2. udg. med nyt efterskrift, Princeton: Princeton University Press, 2003.
- 11 Mogens Herman Hansen, *Det athenske demokrati – og vores*, s. 188.